

ISTO, SAMO NA DRUGI NAČIN

Da krenemo od početka procesa koji me natjerao da javno i jasno progovorim o nekim događanjima na hrvatskoj javnoj sceni. Početak su dani osamostaljivanja Hrvatske. Pored demokracije i višestranačja provukao se tada (a možda je bio i namjerno pušten?) i virus fašizma, ili da budem precizniji virus difamiranja antifašizma i koketiranja s fašizmom. U uvjetima Domovinskog rata činilo se kao da je to najmanji problem s kojime bismo se trebali suočavati. Primarno je bilo obraniti novu, neovisnu državu, obraniti slobodu i ponovo uspostaviti cjelovitost državnog teritorija. Dobro znam o čemu govorim, jer sam bio jedan od sudionika tih sudbonosnih dana.

No, ono što se tada moglo učiniti marginalnim pojavama, za što se i s najviših mjesta u državi govorilo kako je rječ o incidentima, a nerijetko čak i o namještenim provokacijama, pokazat će se – kako su godine prolazile – trajnom sastavnicom hrvatske i političke i javne scene, pokazat će se politikom, mada nikada kao politika nije bilo deklarirano. Razdoblje između 2000. i 2010. godine donijelo je prividni ne prekid, nego samo predah, nažalost samo prividni, jer su napori za reafirmaciju antifašizma i za njegovo pozicioniranje u same temelje hrvatske države, a u skladu s Ustavom, ostali uglavnom ograničeni na aktivnosti tadašnjega predsjednika Republike; pa je to razdoblje, kako je točno ocijenio jedan od naših najpoznatijih satiričara-kolumnista u ukupnosti povijesti samostalne hrvatske države bilo – tek incident.

Dosta se, mada bez praktični ikakvih rezultata, govorilo o oko tri tisuće uništenih spomenika i spomen obilježja borcima Narodno-oslobodilačke vojske i žrtvama fašizma. Ipak, vrijedi tu cifru još jednom ponoviti, a treba također ponoviti i to da je samo manji dio tih spomenika i spomen obilježja razoren ratnim djelovanjima. Ne, ponavljam i želio bih da to ostane zapamćemo: spomenici palim i ubijenim antifašistima, bilo borcima, bilo žrtvama ustaškog terora, sustavno su i namjerno razarani i rušeni. Minama, bombama, buldožerima, čekićima. Oni koji su to radili jako su dobro znali što rade i zašto rade.

Iz kolektivnog sjećanja trebalo je izbaciti svaki spomen na herojski otpor okupatorima i onima koji su odabrali služiti im u vrijeme Drugoga svjetskog rata. I trebalo je i na taj način pripremiti teren za najprije tihu, a potom sve glasnjiju i agresivniju rehabilitaciju ustaštva kao hrvatskog domoljublja. Ime hrvatskog novca nije slučajno izabrano i nije slučajno baš ono koje je bilo u upotrebi samo i jedino u vrijeme ustaške strahovlade. Vojna nomenklatura nije slučajno gotovo identična onoj iz toga razdoblja. Prvi hrvatski Predsjednik nije sebi slučajno nadjenio ime (titulu, čin?) „vrhovnik“ (jer u vrijeme NDH postojali su Poglavnik i Vojskovođa). U hrvatski jezik nisu slučajno uvedeni, zapravo nasilno nametani arhaizmi koji su se koristili također u tome zlosretnom razdoblju. Sredstva za tiskanje knjiga i publikacija što su relativizirale zlo

naci-fašizma i demonizirale antifašizam, izjednačavajući ga s komunizmom boljševičkog tipa, nisu slučajno bila odobravana. Država nije slučajno financijski podržavala neke medije (a to čini do dana današnjega) koji su ogledni primjer povijesnog revizionizma i platforma za širenje govora mržnje. Poznate parole protiv Srba što su neminovno izazivale asocijacije na ustaški teror, postale su pod firmom „navijačkog folklor“, ili još češće – „slobode izražavanja mišljenja“, svakodnevna pojava. Ono što je čak i u prvim godinama hrvatske neovisnosti kada je taj zao duh „pušten iz boce“ bilo nezamislivo, danas je postalo uobičajeno. Sve je to dokumentirano, objelodanjeno, sve je to poznato – svakome tko hoće istini pogledati u lice i tko se ne sakriva iza parole „to govore mrzitelji Hrvatske i svega hrvatskoga“. Posebno povjerenstvo što ga ustanovio sam predsjednik Vlade dalo je, ma koliko uvjetni, prolaz na javnu scenu i ustaškom pozdravu „Za dom – spremni“. Da bi se taj uvjetni prolaz pretvorio u tolerirana širom otvorena vrata, što smo mogli i nedavno vidjeti u Splitu gdje su povorku nogometnih navijača (zar zaista?), a navodno u povodu obljetnice pada Vukovara predvodili barjaktari s tri goleme zastave od kojih je srednja bila crna sa znakom HOS-a i krupnim slovima ispisanim ustaškim pozdravom. Ni to nitko „nije vidio“. Kao ni toliko toga drugoga.

Ne bih se ni sada javljao, da predsjednik Vlade nakon pucnjeva ispaljenih na Banske dvore nije odjednom „otkrio“ kako je opasnost za Hrvatsku „desni radikalizam“. Najavljena je čak i borba protiv te pojave, no ako je netko bio naivan i očekivao da će ta „borba“ adresirati prave stvari – prevario se. Dapače, svjedoci smo kako se inicira zakonska zabrana isticanja crvene zvijezde petokrake pod kojom je izvojevana sloboda u Drugome svjetskom ratu i pod kojom je stvorena federalna jedinica Hrvatska upravo u onim granicama u kojima će, nakon odvajanja od Jugoslavije, biti međunarodno priznata Republike Hrvatska. Svjedoci smo novih izljeva govora mržnje kojima je sada, uz antifašiste, izvrnut i premijer, jer radikalnoj, proustaškoj desnici nije dovoljno desno. I svjedoci smo još nečega. Nastavljanja politike, jer to definitivno jest politika, o tome nikakve sumnje više ne može biti, brisanja sjećanja na antifašističku borbu uništavanjem spomenika (onih rijetkih još preostalih) što na nju podsjećaju. Doduše, sada se to više ne radi minama i buldožerima, a čekići su rezevirani za razbijanje tabli s ćiriličnim natpisima u Vukovaru. Sada se to radi perfidnije, administrativnim putem, mijenjanjem prostornih planova u kojima – vidi čuda – za te spomenike više nema mjesta, pa čak ni onda kada je riječ o spomeniku-kosturnici.

Mogao bih navesti niz primjera, ali –ilustracije radi - evo samo nekih. Grad Zadar (zadarski je kraj dao šest Narodnih heroja!) pod izlikom uređenja gradskih bedema (Muraja) uklonio je umjetničku instalaciju poznatog autora Koste Kostova postavljenu godine 1981. u znak sjećanja na formiranje prve ćelije Komunističke partije koja je bila – hajde da i to ponovimo – organizator Narodnooslobodilačkog rata. Da bi stvar bila ljepša, odnosno da bi vlast i na ovome slučaju demonstrirala „evropejstvo“ današnje Hrvatske, to se namjerava učiniti sredstvima dobivenima od fondova Evropske unije (kojoj, naravno, nije predloženo o čemu je riječ). Pri tome su zadarski gradski bedemi pod zaštitom UNESCO-a, a kada su tu zaštitu dobili, spomenik što je sada uklonjen, bio je na svom mjestu.

Općina Perušić pod izlikom proširenja dječjeg igrališta namjerava ukloniti iz gradskog parka spomenik na kojem su ispisana imena palih veterana španjolskog građanskog rata, boraca NOB-a, ali i 401 žrtve fašističkog terora na području te općine. Ono što taj slučaj čini još težim, činjenica je da je ispod spomenika spomen-kosturnica s posmrtnim ostacima 52-je partizana. Spomenik je podignut 1954., a nadograđen 1980. godine. I ovdje su, koje li ironije, u igri srestva iz Evropskih fondova.

U općini Kistanje, u samome centru grada, podignut je još godine 1947. spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora. Godine 1971. podignut je novi spomenik s imenima 2.300 (!) žrtava fašističkog terora. Te su table uništene 1998., da bi spomenik bio ponovo uređen i obnovljen, ali je sada na neka dva metra od njega podignuta golema limena reklama nekog ugostiteljskog objekta. Sva upozorenja i traženja da se reklama ukloni, ostala su bez rezultata!

U Humu na Sutli spomenik podignut 1963. (s 44 upisana poginula borca NOR-a) želi se maknuti zajedničkom akcijom vlasnice obližnjeg Caffe bara Park i načelnika općine. Ovdje se, za razliku od prethodnih slučajeva, ne govori čak ni o „izmještanju“, nago naprosto o uklanjanju. Što i ne čudi, treba valjda dovoljno mjesta za ispijanje kave!

A u općini Martijanec planiraju ni manje, ni više nego „rekonstrukciju spomenika palima borcima NOB-a“. Kako? Pa vrlo jednostavno. To bi sada, valjda na tragu one zlosretne i srećom odbačene ideje o miješanju kostiju žrtava i krvnika u Jasenovcu, sada trebao biti spomenik „„svim mještanima općine koji su se kroz povijest borili za opstojnost hrvatske nacionalne svijesti i za državotvornost Hrvata na ovim područjima i pri tome stradali na razne načine.“ Ovo „na razne načine“ znači – naravno – da se odnosi i na ustaše i kolaborante svih boja. Sve to uz obrazloženje koje je zaista uvreda zdravom razumu, naime: „Svi su oni htjeli Hrvatsku, bez obzira na ideološko-političke razloge, a mi si te podjele više ne možemo dozvoliti.“

Kada bi načelnik općine Martijanec imao pojma o povijesti i o sadašnjem stanju u svijetu, onda bi znao da začeci nacionalnih država sežu u 18. stoljeće, pa je legitimacija gotovo pučkoškolskog neznanja govoriti o onima koji su se „kroz povijest borili . . . za državotvornost Hrvata na ovim područjima“. Tvrđiti kako su „svi oni“ (a jasno je da se misli na ustaše) „htjeli Hrvatsku, bez obzira na ideološko političke razloge“ govori o totalnoj zbrci u glavi onoga tko tako nešto može izreći. Pa i Hitler i njegovi nacisti htjeli su Njemačku, i to tako golemu i snažnu, kakva nikada nije bila, pa da li im današnja demokratska Njemačka zbog toga podiže spomenike? I napokon, o podjelama „koje si više ne možemo priuštiti“. Dokle god postoji fašizam, a postoji i ponovo se javlja u raznim pojavnim oblicima, ne samo u Hrvatskoj, tako će

dugo postojati i antifašizam. Fašizam rađa antifašizam, to je prirodna reakcija, tu podjelu nitko nikada neće ukloniti, niti je može ukloniti.

Kao predsjedniku Saveza antifašističkih boraca i antifašista Hrvatske dužnost mi je bila sve to reći. Dužnost mi je bila razbiti iluziju da se nešto mijenja i reći kako je sve ostalo isto, mada se sada radi na drugi način. Dužnost mi je bila upozoriti na sve izraženiju opasnost za demokraciju u Hrvatskoj, za tekovine Domovinskog rata (u kojemu golema većina branitelja sigurno nije sudjelovala da bi živjela u Hrvatskoj, kakva je danas), ali i za tekovine Narodno-oslobodilačkog rata i trajne vrijednosti antifašizma na kojima jedino može počivati slobodna i neovisna Hrvatska koju će svi njezini građani osjećati i doživljavati kao domovinu.

Franjo Habulin, predsjednik Saveza antifašističkih boraca i antifašista RH